

Joint EU/CoE Project
Strategic Development of Higher Education and Qualification Standards

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016. - 2026.

juli 2015.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. PRIORITETI ZA RAZVOJ VISOKOG OBRAZOVANJA U BIH.....	5
P1. DOBRO UPRAVLJANJE I MENADŽMENT	5
P1.1. Okviri politika (strateški i zakonodavni okviri)	5
P1.2. Dobro upravljanje i zakonodavstvo	6
P1.3. Osiguranje kvaliteta.....	6
P1.4. Naučnoistraživački rad	7
P2. RESURSI.....	7
P3. POVEZANOST TRŽIŠTA RADA I VISOKOG OBRAZOVANJA	8
P4. STANDARDI KVALIFIKACIJA	8
P5. STUDENTSKO ISKUSTVO	9
P6. INTERNACIONALIZACIJA	10
P7. STATISTIKA	10
3. TABELARNI PRIKAZ SVIH PRIORITETA.....	11

Pregled kratica

BiH	Bosna i Hercegovina
CoE	Vijeće Evrope
ECTS	Evropski sistem prijenosa bodova
EHEA	Evropski prostor visokog obrazovanja
ESG	Evropski standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta
EU	Evropska unija
EUROSTAT	Evropski statistički ured
EUROSTUDENT	Istraživanje o kvaliteti studentskog života koje se provodi u 27 evropskih zemalja
EURYDICE	Evropska mreža podataka o odgojno-obrazovnim sistemima
HEA	Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH
HERE	Ekspert za reformu visokog obrazovanja
Horizon 2020	Okvirni program EU za istraživanja i inovacije
IPA	Instrument za predpristupnu pomoć
JP	Zajednički projekat
Komisija za KO BiH	Komisija za izradu kvalifikacijskog okvira
QA	Osiguranje kvaliteta
SEE 2020	„Strategija 2020 Jugoistočne Evrope“ - Radna mjesta i prosperitet u evropskoj perspektivi.
VŠU	Visokoškolska ustanova

1. UVOD

U periodu 2013-2015. godine u Bosni i Hercegovini je trajao Zajednički projekt Evropske unije i Vijeća Evrope pod nazivom "Strateški razvoj visokog obrazovanja i standarda kvalifikacija" (finansiran iz IPA fondova). Jedan od njegovih temeljnih ciljeva je bio izrada prioriteta za razvoj visokog obrazovanja u BiH nakon 2015. godine, odnosno godine u kojoj ističu "Strateški pravci razvoja obrazovanja u BiH sa planom implementacije 2008-2015" ("Službeni glasnik BiH", broj 63/08), a koji su projicirali potpuno pristupanje BiH Evropskom prostoru visokog obrazovanja.

Dobro upravljanje i menadžment se ogledaju u stimulativnom i efektivnom okviru politika, strategija i zakonodavstva, kao i u unapređenju mehanizma osiguranja kvaliteta visokog obrazovanja i njegove sastavne istraživačke komponente.

Resursi, kao pretpostavka rada i razvoja visokog obrazovanja, su bili ciljana ili obuhvaćena tema mnogih do sada urađenih reformskih projekata, sa zajedničkim ishodom analiza – visoko obrazovanje u BiH se neadekvatno finansira i nisko je na listi prioriteta.

Standardi kvalifikacija proizilaze iz obaveze izrade kvalifikacijskog okvira BiH, usaglašenog sa Evropskim, kako bi domaće kvalifikacije bile priznate u svim zemljama koje su pristupile Bolonjskom procesu (a to nisu samo države-članice EU), a strane kvalifikacije bile priznate u BiH.

Postojeća statistika visokog obrazovanja u BiH ne može odgovoriti zahtjevima evropskih statističkih agencija.

Neupitno je da visoko obrazovanje ima potencijala da značajno doprinese napretku BiH, unapređenju ekonomskog razvoja, demokratske kulture i općeg kvaliteta života.

Svesrdnim angažmanom Savjetodavne grupe projekta (sastavljene od predstavnika svih javnih i nekoliko privatnih univerziteta) te su preporuke pretočena u Prioritete za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016-2026. Prioriteti su grupisani u sedam ključnih područja, imaju svoje nositelje i učesnike u aktivnostima, kao i vremenski period implementacije. Ovaj dokument predstavlja najpotpuniji pregled aktivnosti koje bi se trebale provesti da bi se osnažio razvoj visokog obrazovanja u BiH.

Društvo u cjelini ima interes za uspješan razvoj ovog sektora. Stoga Savjetodavna grupa projekta ukazuje na odgovornost svih da preduzmu aktivnosti na rješavanju problema sa kojima se suočava visoko obrazovanje u BiH. To podrazumijeva veću i kvalitetniju saradnju i zajednički rad brojnih aktera visokog obrazovanja, kojim bi se etablirala zajednička vizija razvoja ovog sektora u BiH i napretka BiH u integraciji u Evropski prostor visokog obrazovanja.

2. PRIORITETI ZA RAZVOJ VISOKOG OBRAZOVANJA U BIH

- P1 Dobro upravljanje i menadžment
- P2 Resursi
- P3 Povezanost tržišta rada i visokog obrazovanja
- P4 Standardi kvalifikacija
- P5 Studentsko iskustvo
- P6 Internacionalizacija
- P7 Statistika

P1. DOBRO UPRAVLJANJE I MENADŽMENT

P1.1. Okviri politika (strateški i zakonodavni okviri)

1. Kroz aktivan i kreativan dijalog utvrditi i usaglasiti prioritetna područja te isplanirati potrebne aktivnosti, njihov redosljed i aktere (uključujući akademsku zajednicu i studente, i obezbijediti odgovarajuće konsultacije sa socijalnim partnerima, poslodavcima i širom javnosti) koji se moraju uključiti u visoko obrazovanje kroz zajedničku aktivnost.
2. Jasno opisati realne ciljeve i odrediti potrebne resurse za njihovu implementaciju i jasno definirati ciljeve koje VŠU trebaju realizirati i indikatore postignuća i aktere za narednih 10 godina.
3. a) Uvesti i unaprijediti istraživanje obrazovanja za praćenje sektora kako bi se donošenje politika i strateško planiranje na institucionalnom i sektorskom nivou vršilo na osnovu informacija i dokaza;
b) U razvojne strategije visokog obrazovanja u BiH ugraditi ciljeve politike EHEA (npr. internacionalizacija, učešće studenata i studentsko iskustvo) i uključiti informacije o potrebama na tržištu rada;
c) Uspostaviti informacione sisteme za praćenje provedbe i uticaja politika, zakona, ishoda i studija o visokom obrazovanju u BiH i najboljih praksi u ovoj oblasti, tamo gdje isti nisu uspostavljeni¹; Uspostaviti registre eksperata za razne reformske oblasti visokog obrazovanja unutar BiH, tamo gdje isti nisu uspostavljeni.
4. Unaprijediti i uspostaviti jasne veze između politika i ciljeva visokog obrazovanja na svim nivoima vlasti u BiH, nadležnih organa i institucija međusobno i sa ciljevima Bolonjskog procesa. Poboljšati i unaprijediti povjerenje između VŠU i ministarstava (obrazovanja, finansija i drugih ministarstava).
5. a) Uspostaviti ravnotežu između autonomije i kapaciteta VŠU da upravljaju i planiraju svoje aktivnosti i njihove odgovornosti za efikasno korištenje javnih sredstava i ostvarivanja strateških ciljeva²;

¹Preliminarne studije za analizu visokog obrazovanja u BiH 2013; EU IPA Projekat: „Podrška reformi visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini“;

²EU IPA projekt „Reforma finansiranja visokog obrazovanja u BiH“

b) Unaprijediti upravljanje i odgovornost za efikasno korištenje sredstava, planiranje i kontrolu na nivou VŠU, povezujući planove VŠU sa strategijama na višem nivou³.

6. Uspostaviti koordinaciju za praćenje Bolonjskog procesa u BiH kako bi se unaprijedila svijest, razumijevanje među akterima, redovno ocjenjivao napredak, osigurala razmjena iskustava, primjeri dobre prakse i ekspertize, podržala izgradnja kapaciteta i omogućilo ključnim akterima da sarađuju kako bi se osiguralo aktivno učešće BiH u EHEA.

P1.2. Dobro upravljanje i zakonodavstvo

1. Osigurati da se razvoj visokog obrazovanja odvija na transparentan, kooperativan i kreativan način na svim nivoima; unaprijediti širenje informacija o visokom obrazovanju putem medija.
2. Pojačati aktivnosti u oblasti visokog obrazovanja na organizaciji i održavanju konferencija, radionica, seminara i drugih oblika razmjene dobrih iskustava i praksi svih ključnih aktera u visokom obrazovanju.
3. Implementirati član 43. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH koji se odnosi na Rektorsku konferenciju BiH.
4. Nastaviti istraživanje uticaja postojeće pravne regulative (pravnih propisa) na provedbu strategija, politika, izvještaja i zakona o visokom obrazovanju u BiH, koje provode visokoškolske ustanove u BiH i nadležna tijela na svim razinama, ishodi kojeg istraživanja će dati smjernice o tome kako na najbolji način unaprijediti / modernizirati buduće studije i strategije; te učiniti javno dostupnim strateške dokumente VŠU i nadležnih obrazovnih vlasti.

P1.3. Osiguranje kvaliteta

1. Unaprijediti mehanizme i dosljedno provesti principe i standarde osiguranja kvaliteta na svim VŠU.
2. Uspostaviti preduvjete i provesti učinkovit, transparentan i pristupačan proces akreditiranja za studijske programe visokog obrazovanja zasnovan na realnoj procjeni troškova i koristi.
3. Ocijeniti uticaj prvog kruga institucionalne akreditacije VŠU u BiH na kvalitet, relevantnost i učinkovitost. Obezbijediti analize u oblasti visokog obrazovanja koje će izrađivati HEA i nadležne obrazovne vlasti na osnovu stečenih iskustava o procesu akreditacije kako bi se strateški pristupi zasnivali na relevantnim informacijama.
4. Analizirati važeće zakonodavstvo sa aspekta usaglašenosti odredbi o postupku akreditacije sa zahtjevima Evropskih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja (ESG).
5. Preporučiti obrazovnim vlastima razmatranje opcije uvođenja obavezne periodične akreditacije, pojasniti posljedice nedodjeljivanja akreditacije.

³ EU IPA Projekat: „Podrška reformi visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini“

P1.4. Naučnoistraživački rad

1. Usaglasiti sektorska prioritetna područja za razvoj naučnoistraživačkog rada na VŠU sa naznakom preferencije prioriternih istraživačkih područja koja će se finansirati, te uspostaviti institucionalne planove razvoja u tom pogledu.
2. Donijeti zakone o naučnoistraživačkom radu tamo gdje ih nema.
3. Povećati investicije za naučnoistraživački rad⁴; dodijeliti posebne stavke budžeta za podršku naučnoistraživačkom radu na svim javnim VŠU, npr. finansiranje za publikacije, pristup elektronskim časopisima, kofinansiranje međunarodne saradnje i umrežavanja, inovacija istraživačkog rada vezanih za Horizon 2020, nabavke ICT opreme i novih laboratorija na svim javnim VŠU.
4. Uspostaviti adakvatne programe za usavršavanje akademskog osoblja na institucionalnom nivou⁵, razmotriti provođenje stručnog usavršavanja osoblja na nivou sektora, te obezbijediti potrebne resurse za to.
5. U skladu sa Strategijom mobilnosti EHEA 2020 „Mobilnost za bolje učenje“ izraditi dokumente o mobilnosti.
6. Obezbijediti mogućnosti sticanja doktorskih zvanja i kroz naučnoistraživački rad, transfer znanja privredi i praksi, a ne samo putem pohađanja nastave na III ciklusu studija; unaprijediti saradnju između VŠU i industrije u istraživanju.

P2. RESURSI

1. Uvesti sisteme finansiranja visokog obrazovanja zasnovane na: uspješnosti u postizanju ciljeva; socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja; potrebi povećanja finansijske autonomije VŠU; zagaraniranosti osnovnih troškova rada, adekvatnosti i blagovremenosti u plaćanju osoblja; osiguranosti dovoljnih i pouzdanih javnih sredstava bez nadomještanja dopunskim sredstvima koje ostvare VŠU; strategijama razvoja ljudskih resursa na svim VŠU, uključujući i učenje stranih jezika; dogovorenim prioritetima za finansiranje visokog obrazovanja prema strateškim ciljevima; podsticajima VŠU za uspostavljanje partnerstva i stimulaciju donacija; identifikaciji razloga odustajanja od studija i dugih perioda za završetak studija, te praćenju zapošljavanja svršenih studenata.
2. Uvesti ili povećati udio javnog budžeta koji se izdvaja za visoko obrazovanje; dugoročno projicirati ciljani procenat BDP-a za visoko obrazovanje putem kombinacije javnih sredstava i privatnih doprinosa; razmotriti uvođenje zajedničkih principa za raspodjelu budžetskih sredstava koji koriste integrisani univerziteti u Evropi⁶.
3. Odrediti potrebne aktivnosti i vremenski okvir za postizanje reforme finansiranja visokog obrazovanja u BiH u tri faze (analiza prikupljenih podataka, odluka o metodologiji finansiranja, implementacija sa definiranim odgovornostima i vremenskim okvirom); putem koordinacije odrediti kako novi sistem provesti u praksi.

⁴EU IPA Projekat: „Podrška reformi visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini“

⁵Npr. Intenzivno stručno usavršavanje osoblja će biti potrebno za pisanje ishoda učenja na institucionalnom nivou za svo akademsko osoblje i za osoblje zaduženo za osiguranje kvaliteta

⁶EU IPA projekt „Reforma finansiranja visokog obrazovanja u BiH“

4. Odrediti prioritete za finansiranje visokog obrazovanja u BiH prema strateškim ciljevima; uspostaviti fondove za razvoj visokog obrazovanja u BiH od strane nadležnih obrazovnih vlasti sa osnovnim ciljem da podrže dogovorene prioritete za razvoj visokog obrazovanja.
5. Uvesti kompatibilne informacione sisteme od strane nadležnih obrazovnih vlasti u entitetima, kantonima, Brčko distriktu BiH i VŠU koji će služiti internom upravljanju visokoškolskim ustanovama, statistici na nivou oblasti, i za potrebe pružanja informacija EUROSTAT-u i EUROSTUDENT-u, itd.
6. Uspostaviti redovan dijalog VŠU i vlasti na temu reforme finansiranja visokog obrazovanja pri čemu bi ministarstva obrazovanja trebala imati aktivniju ulogu u smislu zagovaranja kod finansijskih vlasti.
7. Unaprijediti kapacitete za liderstvo, upravljanje i administraciju na nivou nadležnih obrazovnih vlasti i osigurati više kontinuiteta u pogledu osoblja.

P3. POVEZANOST TRŽIŠTA RADA I VISOKOG OBRAZOVANJA

1. Modernizirati postojeće i povećati broj studijskih programa za kvalifikacije koje se traže na tržištu rada; izraditi savjete o karijeri i javno promovirati informacije kao stimulans na upis za tražene kvalifikacije; obezbjediti stipendije za deficitarne studijske programe; ograničiti broj studenata na programima gdje je došlo do hiperprodukcije kadra; jasno definirati ciljeve koje VŠU trebaju realizirati u odnosu na tržište rada, kao i indikatore postignuća; harmonizirati nova zvanja kako bi se mogla bez problema koristiti na cijeloj teritoriji BiH.
2. Uspostaviti konsultativne konzorcije na svim VŠU (poslodavci, zavodi za zapošljavanje, privredne komore, dr.) kako bi koordinirali svoje strateške ciljeve.
3. Istraživačkom radu i inovacijama na VŠU dati visok prioritet - što treba biti podržano od vlada - te fokusirati inovacije na prioritetna područja (nove industrije, Horizon 2020, itd); značajno povećati nivo prakse i primjene naučenog, posebno u programima vezanim za struke i industriju, koristeći pri tome i iskustva stručnjaka iz privrede kao predavača; izgraditi programe cijeloživotnog učenja na svim VŠU koji uključuju i stručno usavršavanje.
4. Unaprijediti zakonodavstvo i praksu u oblasti priznavanja visokoškolskih kvalifikacija u svrhu zapošljavanja; inicirati rješavanje problema zloupotrebe neplaćenog privremenog rada, mita i korupcije pri zapošljavanju; inicirati i izraditi propise za jednake mogućnosti pri zapošljavanju.
5. U javnim budžetima predvidjeti stavke za finansiranje svršenih studenata – poduzetnika; izraditi programe za sticanje iskustva u inozemstvu za svršene studente u oblasti rasta i inovacija uz uvjet da se vrate i primijene svoja znanja u BiH.

P4. STANDARDI KVALIFIKACIJA

1. Implementirati Akcioni plan za izradu i provedbu Kvalifikacijskog okvira u BiH za period 2014-2020; koristiti Priručnik za dalji razvoj i upotrebu standarda kvalifikacija i zanimanja u BiH⁷, Vodič o sticanju i korištenju akademskih i naučnih zvanja u BiH, Vodič dobre prakse za izradu nastavnih planova i programa; uvesti praksu kontinuiranog stručnog usavršavanja akademskog i administrativnog osoblja na VŠU.

⁷Zajednički projekat EU i VE „Strateški razvoj visokog obrazovanja i standarda kvalifikacija“ (2013-2015)

2. Predvidjeti posebnu budžetsku stavku za inovacije nastavnih planova i programa na javnim VŠU; uspostaviti mehanizme za konsultacije sa studentima i subjektima poslovnog okruženja o izradi programa i pratiti realizaciju promjena; obezbijediti podršku nadležnih obrazovnih vlasti i Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta BiH i Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova RS u primjeni kriterija i standarda za izradu i odobravanje studijskih programa i njihovo mjesto u procesu internog osiguranja kvaliteta;
3. a) Osigurati da svaki studijski program bude osmišljen sa dva izlaza⁸ – za tržište i za nastavak obrazovanja;
b) Identificirati srednjoročne i dugoročne efekte primjene revidiranih nastavnih planova i programa za akademske strukture, resurse, proces osiguranja kvaliteta i dugoročnu infrastrukturu.
4. Unaprijediti zakonodavstvo i praksu u oblasti priznavanja kvalifikacija u svrhu zapošljavanja ili nastavka školovanja.
5. Uspostaviti standarde kvalifikacija u skladu sa Osnovama kvalifikacijskog okvira u BiH i Akcionim planom za izradu i provedbu Kvalifikacijskog okvira u BiH za period 2014. -2020.

P5. STUDENTSKO ISKUSTVO

1. Postaviti ciljeve o jednakosti pristupa visokom obrazovanju pripadnika ciljnih grupa⁹; dodijeliti posebnu stavku budžeta za VŠU sa ciljem osiguranja stipendija za njih (npr. prilagođeni nastavni plan i program za ove grupe).
2. Povećati obuhvat visokim obrazovanjem¹⁰; uvesti i/ili povećati sufinansiranje troškova studija na II i III ciklusu; uspostaviti odgovarajući omjer broja studenata i profesora; osigurati kvalificiranost i redovno izvršavanje obaveza akademskog i drugog osoblja; uvesti moderne načine podučavanja usmjerene na studenta i unaprijediti kvalitet nastave i mjeriti zadovoljstvo studenata; uspostaviti transparentne žalbene procedure; konstruktivno odgovarati na nezadovoljstvo studenata; ugraditi poduzetničke vještine u nastavne planove i programe; unaprijediti efikasnost ishoda VŠU, uključujući dužinu studiranja i zapošljivost svršenih studenata; uspostaviti centralnu evidenciju na VŠU i kod nadležnih obrazovnih vlasti stope ispisa, prelaska u druge institucije i dužine studiranja.
3. U budžetima dodijeliti stavku za finansiranje sportskih i drugih aktivnosti studenata i za uspostavljanje programa za podršku studentima u svim aspektima studentskog života; izraditi program društvenog angažmana u zajednici koji nosi ECTS bodove; razmotriti organizaciju smještaja pod okriljem VŠU; smanjiti troškove za studente i uvesti sistem grantova i/ili kredita, vaučera.
4. Analizirati rad studentskih organizacija (posebnu pažnju obratiti na nezavisnost u radu i trajanje mandata rukovodstva studentskih organizacija); obezbijediti stavku u budžetu VŠU za rad studentskih organizacija; unaprijediti saradnju studentskih organizacija u BiH, razmotriti mogućnost osnivanja studentske asocijacije na nivou FBiH; izraditi kampanju nulte tolerancije i procedure u slučaju zastrašivanja i korupcije u visokom obrazovanju;

⁸Izlaz predstavlja mogućnosti za dalji nastavak karijere nakon završetka studija

⁹Ciljna grupa su studenti sa invaliditetom, studenti iz porodica s niskim primanjima, studenti iz udaljenih ruralnih područja, studenti stariji od 25 godina, te drugi studenti kojima je otežan pristup visokom obrazovanju

¹⁰Ovo je obaveza BiH prema strategiji SEE 2020 koja se zasniva na strategiji EU 2020.

pozvati Evropsku studentsku uniju da provede studiju izvodljivosti o saradnji sa studentskim organizacijama u BiH.

P6. INTERNACIONALIZACIJA

1. Dodijeliti stavku budžeta za podršku internacionalizaciji na VŠU; dodijeliti stavke budžeta namijenjene međunarodnom umrežavanju, posebno istraživačkom (međunarodne konferencije, seminari, gostujući profesori i dr), kao i prijavljivanje na međunarodne projekte (održavanje veza sa partnerima, početno finansiranje, itd).
2. Unaprijediti regionalnu i prekograničnu saradnju putem zajedničkih prijava i učešća na projektima; aktivno podržavati međunarodnu mobilnost osoblja VŠU i to dovesti u vezu sa napredovanjem u karijeri; podržati izradu studijskih programa na stranim jezicima; podržavati međunarodnu mobilnost studenata; stvarati uvjete za smještajne i druge infrastrukturne kapacitete za međunarodnu razmjenu; obezbijediti obuku iz stranih jezika osoblju na VŠU, te omogućiti učenje zvaničnih jezika u BiH gostujućem osoblju; kadrovski i finansijski osnažiti kapacitete službi za međunarodnu saradnju na VŠU; stvoriti zakonske i druge uvjete za razvoj programa za sticanje zajedničkih diploma (joint degree); izraditi programe i (su)finansirati sticanje iskustva u inozemstvu za svršene studente u oblasti rasta i inovacija, uz uvjet da se vrate i primijene svoja znanja u BiH.
3. Putem programa obuke osigurati da svi akteri u visokom obrazovanju razumiju razvoj Bolonjskog procesa i ispravno ga provode, posebno u pogledu pedagogije, kvaliteta i akreditacije; promijeniti fokus internacionalizacije – mobilnost mora biti dvosmjerna; stvoriti povoljan normativni ambijent za priznavanje perioda mobilnosti svih vrsta na VŠU u inozemstvu; uz diplomu obavezno izdavati i dodatak diplomu na svim VŠU bez posebne naknade; uspostaviti udruženja svršenih studenata (Alumni) na svim VŠU.

P7. STATISTIKA

1. Unaprijediti prikupljanje, dostupnost i kvalitet podataka relevantnih za ciljeve politika visokog obrazovanja.
2. Razviti i uspostaviti statističke sisteme kod nadležnih obrazovnih vlasti u entitetima i kantonima i Brčko distriktu BiH, te na VŠU koji mogu odgovoriti međunarodnim zahtjevima (EUROSTAT-a, EUROSTUDENT-a, EURYDICE, i dr).

3. Tabela prikaz svih prioriteta

PERIOD IMPLEMENTACIJE: 2016 – 2026

		Prioritet	UČESNICI U IMPLEMENTACIJI PRIORITETA	VREMENSKI PERIOD
P1.	P1.1.	Okviri politika (strateški i zakonodavni okviri)		
DOBRO UPRAVLJANJE I MENADŽMENT	P1.1.1.	Kroz aktivan i kreativan dijalog utvrditi i usaglasiti prioritetna područja te isplanirati potrebne aktivnosti, njihov redosljed i aktere (uključujući akademsku zajednicu i studente, i obezbijediti odgovarajuće konsultacije sa socijalnim partnerima, poslodavcima i širom javnosti) koji se moraju uključiti u visoko obrazovanje kroz zajedničku aktivnost.	Nadležne obrazovne vlasti, ministarstva nauke, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva finansija, šira javnost, zajedničkim djelovanjem.	2016. – 2026.
	P1.1.2.	Jasno opisati realne ciljeve i odrediti potrebne resurse za njihovu implementaciju i jasno definirati ciljeve koje VŠU trebaju realizirati i indikatore postignuća i aktere za narednih 10 godina.	Nadležne obrazovne vlasti, sve visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, studentske organizacije i unije.	2016. – 2026.
	P1.1.3.	a)Uvesti i unaprijediti istraživanje obrazovanja za praćenje sektora kako bi se donošenje politika i strateško planiranje na institucionalnom i sektorskom nivou vršilo na osnovu informacija i dokaza.	Nadležne obrazovne vlasti, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, agencija i zavodi za statistiku, visokoškolske ustanove, i svi drugi akteri u oblasti visokog obrazovanja u skladu sa temom istraživanja, studentske organizacije i unije.	2016. – 2026.

		b)U razvojne strategije visokog obrazovanja u BiH ugraditi ciljeve politike EHEA (npr. internacionalizacija, učešće studenata i studentsko iskustvo) i uključiti informacije o potrebama na tržištu rada.	Nadležne obrazovne vlasti, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, agencije i zavodi za statistiku, visokoškolske ustanove, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije.	2016. – 2026.
		c)Uspostaviti informacione sisteme za praćenje provedbe i uticaja politika, zakona, ishoda i studija o visokom obrazovanju u BiH i najboljih praksi u ovoj oblasti, tamo gdje isti nisu uspostavljeni; Uspostaviti registre eksperata za razne reformske oblasti visokog obrazovanja unutar BiH, tamo gdje nisu uspostavljeni.	Nadležne obrazovne vlasti, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, agencije i zavodi za statistiku, studentske organizacije i unije.	2016. – 2026.
	P1.1.4.	Unaprijediti i uspostaviti jasne veze između politika i ciljeva visokog obrazovanja, nadležnih organa i institucija međusobno i sa ciljevima Bolonjskog procesa. Poboljšati i unaprijediti povjerenje između VŠU i ministarstava (obrazovanja, finansija i drugih ministarstava).	Nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, ministarstva finansija i druga nadležna ministarstva, studentske organizacije i unije.	2016. – 2026.
	P1.1.5.	a)Uspostaviti ravnotežu između autonomije i kapaciteta VŠU da upravljaju i planiraju svoje aktivnosti i njihove odgovornosti za efikasno korištenje finansijskih sredstava i ostvarivanja strateških ciljeva;	Nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove, ministarstva finansija, studentske organizacije i unije.	2016. – 2026.

		b)Unaprijediti upravljanje i odgovornost za efikasno korištenje sredstava, planiranje i kontrolu na nivou VŠU, povezujući planove VŠU sa strategijama na višem nivou.	Visokoškolske ustanove, nadležna ministarstva i studentske unije i organizacije.	2016. – 2026.
	P1.1.6.	Uspostaviti koordinaciju za praćenje Bolonjskog procesa u BiH kako bi se unaprijedila svijest, razumijevanje među akterima, redovno ocjenjivao napredak, osigurala razmjena iskustava, primjeri dobre prakse i ekspertize, podržala izgradnja kapaciteta i omogućilo ključnim akterima da sarađuju kako bi se osiguralo aktivno učešće BiH u EHEA.	Nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH.	2016. – 2026.
P1.	P1.2.	Dobro upravljanje i zakonodavstvo		
DOBRO UPRAVLJANJE I MENADŽMENT	P1.2.1.	Osigurati da se razvoj visokog obrazovanja odvija na transparentan, kooperativan i kreativan način na svim nivoima; unaprijediti širenje informacija o visokom obrazovanju putem medija.	Nadležne obrazovne vlasti, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, visokoškolske ustanove, studentske organizacije i unije i mediji, rektorske konferencije u BiH.	2016. – 2026.
	P1.2.2.	Pojačati aktivnosti u oblasti visokog obrazovanja na organizaciji i održavanju konferencija, radionica, seminara i drugih oblika razmjene dobrih iskustava i praksi svih ključnih aktera u visokom obrazovanju.	Nadležne obrazovne vlasti, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, visokoškolske ustanove, studentske organizacije i unije, rektorske konferencije u BiH.	2016. – 2026.
	P1.2.3.	Implementirati član 43. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH koji se odnosi na Rektorsku konferenciju BiH.	Rektorska konferencija BiH, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.

	P1.2.4.	Nastaviti istraživanje uticaja postojeće pravne regulative (pravnih propisa) na provedbu strategija, politika, izvještaja i zakona o visokom obrazovanju u BiH, koje provode visokoškolske ustanove u BiH i nadležna tijela na svim razinama, ishodi kojeg istraživanja će dati smjernice o tome kako na najbolji način unaprijediti /modernizirati buduće studije i strategije; te učiniti javno dostupnim strateške dokumente VŠU i nadležnih obrazovnih vlasti.	Nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, rektorske konferencije.	2016. – 2026.
P1.	P1.3.	Osiguranje kvaliteta		
DOBRO UPRAVLJANJE I MENADŽMENT	P1.3.1.	Unaprijediti mehanizme i dosljedno provesti principe i standarde osiguranja kvaliteta na svim VŠU.	Visokoškolske ustanove, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH i Agencija za akreditaciju visokoškolskih ustanova RS, nadležne obrazovne vlasti.	2016. – 2026.
	P1.3.2.	Uspostaviti preduvjete i provesti učinkovit, transparentan i pristupačan proces akreditiranja za studijske programe visokog obrazovanja zasnovan na realnoj procjeni troškova i koristi.	Agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.
	P1.3.3.	Ocijeniti uticaj prvog kruga institucionalne akreditacije VŠU u BiH na kvalitet, relevantnost i učinkovitost. Obezbijediti analize u oblasti visokog obrazovanja koje će izrađivati HEA i nadležne	Agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, visokoškolske ustanove, komisije stručnjaka, nadležne obrazovne vlasti.	2016. – 2026.

		obrazovne vlasti na osnovu stečenih iskustava o procesu akreditacije kako bi se strateški pristupi zasnivali na relevantnim informacijama.		
	P1.3.4.	Analizirati važeće zakonodavstvo sa aspekta usaglašenosti odredbi o postupku akreditacije sa zahtjevima Evropskih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja (ESG).	Nadležne obrazovne vlasti, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH.	2016. – 2026.
	P1.3.5.	Preporučiti obrazovnim vlastima razmatranje opcije uvođenja obavezne periodične akreditacije, pojasniti posljedice nedodjeljivanja akreditacije.	Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta, nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.
P1.	P1.4.	Naučno-istraživački rad		
DOBRO UPRAVLJANJE I MENADŽMENT	P1.4.1.	Usaglasiti sektorska prioritetna područja za razvoj naučno-istraživačkog rada na VŠU sa naznakom preferencije prioritetnih istraživačkih područja koja će se finansirati, te uspostaviti institucionalne planove razvoja u tom pogledu.	Visokoškolske ustanove, nadležna ministarstva.	2016. – 2026.
	P1.4.2.	Donijeti zakone o naučnoistraživačkom radu tamo gdje ih nema.	Nadležna izvršna i zakonodavna vlast.	2016. – 2026.
	P1.4.3.	Povećati investicije za naučno-istraživački rad; dodijeliti posebne stavke budžeta za podršku naučno-istraživačkom radu na svim javnim VŠU, npr. finansiranje za publikacije, pristup elektronskim časopisima, kofinansiranje međunarodne saradnje i umrežavanja, inovacija	Visokoškolske ustanove, nadležna izvršna i zakonodavna vlast.	2016. – 2026.

		istraživačkog rada vezanih za Horizon 2020, nabavke ICT opreme i novih laboratorija na svim javnim VŠU.		
	P1.4.4.	Uspostaviti adakvatne programe za usavršavanje akademskog osoblja na institucionalnom nivou, razmotriti provođenje stručnog usavršavanja osoblja na nivou sektora, te obezbijediti potrebne resurse za to.	Visokoškolske ustanove, nadležne obrazovne vlasti.	2016. – 2026.
	P1.4.5.	U skladu sa Strategijom mobilnosti EHEA 2020 „Mobilnost za bolje učenje“ izraditi dokumente o mobilnosti.	Agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, visokoškolske ustanove, nadležne obrazovne vlasti.	2016. – 2026.
	P1.4.6.	Obezbijediti mogućnosti sticanja doktorskih zvanja i kroz naučnoistraživački rad, transfer znanja privredi i praksi, a ne samo putem pohađanja nastave na III ciklusu studija; unaprijediti saradnju između VŠU i industrije u istraživanju.	Nadležne obrazovne vlasti, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva finansija, studentske organizacije i unije, zajedničkim djelovanjem.	2016. – 2026.
P2.		RESURSI		
RESURSI	P2.1.	Uvesti sisteme finansiranja visokog obrazovanja zasnovane na uspješnosti u postizanju ciljeva; socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja; potrebi povećanja finansijske autonomije VŠU; zagarrantiranosti osnovnih troškova rada, adekvatnosti i blagovremenosti u plaćanju osoblja; osiguranosti dovoljnih i pouzdanih javnih	Nadležna ministarstva iz oblasti obrazovanja, finansija, rada i zapošljavanja, visokoškolske ustanove, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i	2016. – 2026.

	sredstava bez nadomještanja dopunskim sredstvima koje ostvare VŠU; strategijama razvoja ljudskih resursa na svim VŠU, uključujući i učenje stranih jezika; dogovorenim prioritetima za finansiranje visokog obrazovanja prema strateškim ciljevima; podsticajima VŠU za uspostavljanje partnerstva i stimulaciju donacija; identifikaciji razloga odustajanja od studija i dugih perioda za završetak studija, te praćenju zapošljavanja svršenih studenata.	unije, lokalne vlasti, zajedničkim djelovanjem.	
P2.2.	Uvesti ili povećati udio javnog budžeta koji se izdvaja za visoko obrazovanje; dugoročno projicirati ciljani procenat BDP za visoko obrazovanje putem kombinacije javnih sredstava i privatnih doprinosa; razmotriti uvođenje zajedničkih principa za raspodjelu budžetskih sredstava koje koriste integrirani univerziteti u Evropi. ¹¹	Nadležne obrazovne i zakonodavne vlasti, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.
P2.3.	Odrediti potrebne aktivnosti i vremenski okvir za postizanje reforme finansiranja visokog obrazovanja u BiH u tri faze (analiza prikupljenih podataka, odluka o metodologiji finansiranja, implementacija sa definiranim odgovornostima i vremenskim okvirom); putem koordinacije odrediti kako novi sistem provesti u praksi.	Nadležne obrazovne i zakonodavne vlasti, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.

¹¹ EU IPA projekt „Reforma finansiranja visokog obrazovanja u BiH“;

	P2.4.	Odrediti prioritete za finansiranje visokog obrazovanja u BiH prema strateškim ciljevima; uspostaviti fondove za razvoj visokog obrazovanja u BiH od strane nadležnih obrazovnih vlasti sa osnovnim ciljem da podrže dogovorene prioritete za razvoj visokog obrazovanja. ¹²	Nadležne obrazovne i zakonodavne vlasti, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.
	P2.5.	Uvesti informacione sisteme od strane nadležnih obrazovnih vlasti u entitetima, kantonima, Brčko distriktu BiH i VŠU koji će služiti internom upravljanju visokoškolskim ustanovama, statistici na nivou oblasti, kao i za potrebe pružanja informacija EUROSTAT-u i EUROSTUDENT-u, itd.	Agencija i zavodi za statistiku, nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.
	P2.6.	Uspostaviti redovan dijalog VŠU i vlasti na temu reforme finansiranja visokog obrazovanja pri čemu bi ministarstva obrazovanja trebala imati aktivniju ulogu u smislu zagovaranja kod finansijskih vlasti.	Nadležna ministarstva, visokoškolske ustanove, rektorske konferencije u BiH.	2016. – 2026.
	P2.7.	Unaprijediti kapacitete za liderstvo, upravljanje i administraciju na nivou nadležnih obrazovnih vlasti i osigurati više kontinuiteta u pogledu osoblja.	Nadležne obrazovne vlasti.	2016. – 2026.
P3.		POVEZANOST TRŽIŠTA RADA I VISOKOG OBRAZOVANJA		

¹² EU IPA projekt „Reforma finansiranja visokog obrazovanja u BiH“;

POVEZANOST TRŽIŠTA RADA I VISOKOG OBRAZOVANJA	P3.1.	Modernizirati postojeće i povećati broj studijskih programa za kvalifikacije koje se traže na tržištu rada; izraditi savjete o karijeri i javno promovirati informacije kao stimulans na upis za tražene kvalifikacije; obezbijediti stipendije za deficitarne studijske programe; ograničiti broj studenata na programima gdje je došlo do hiperprodukcije kadra; jasno definirati ciljeve koje VŠU trebaju realizirati u odnosu na tržište rada, kao i indikatore postignuća; harmonizirati nova zvanja kako bi se mogla bez problema koristiti na cijeloj teritoriji BiH.	Nadležne obrazovne vlasti, ministarstva rada i zapošljavanja, ministarstva finansija, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, lokalne vlasti, šira javnost zajedničkim djelovanjem.	2016. – 2026.
	P3.2.	Uspostaviti konsultativne konzorcije na svim VŠU (poslodavci, zavodi za zapošljavanje, privredne komore, dr) kako bi koordinirali svoje strateške ciljeve.	Nadležne obrazovne vlasti, ministarstva rada i zapošljavanja, ministarstva finansija, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, lokalne vlasti, šira javnost.	2016. – 2026.
	P3.3.	Istraživačkom radu i inovacijama na VŠU dati visok prioritet - što treba biti podržano od vlada - te fokusirati inovacije na prioriteta područja (nove industrije, Horizon 2020, itd); značajno povećati nivo prakse i primjene naučenog, posebno u programima vezanim za struke i industriju, koristeći pri tome i iskustva stručnjaka iz privrede kao predavača; izgraditi programe cijeloživotnog učenja na svim VŠU koji uključuju i stručno	Visokoškolske ustanove, nadležna ministarstva, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva finansija.	2016. – 2026.

		usavršavanje.		
	P3.4.	Unaprijediti zakonodavstvo i praksu u oblasti priznavanja visokoškolskih kvalifikacija u svrhu zapošljavanja; inicirati rješavanje problema zloupotrebe neplaćenog privremenog rada, mita i korupcije pri zapošljavanju; inicirati i izraditi propise za jednake mogućnosti pri zapošljavanju.	Centar za informisanje i priznavanje dokumenta iz oblasti visokog obrazovanja, nadležna ministarstva, zavodi za zapošljavanje, visokoškolske ustanove.	2016. – 2026.
	P3.5.	U javnim budžetima predvidjeti stavke za finansiranje svršenih studenata – poduzetnika; izraditi programe za sticanje iskustva u inozemstvu za svršene studente u oblasti rasta i inovacija uz uvjet da se vrate i primijene svoja znanja u BiH.	Nadležne izvršne i zakonodavne vlasti, agencije za zapošljavanje, visokoškolske ustanove, alumni asocijacije/organizacije, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, poslodavci.	2016. – 2026.
P4.		STANDARDI KVALIFIKACIJA		
STANDARDI KVALIFIKACIJA	P4.1.	Implementirati Akcioni plan za izradu i provedbu Kvalifikacijskog okvira u BiH za period 2014-2020; koristiti Priručnik za dalji razvoj i upotrebu standarda kvalifikacija i zanimanja u BiH ¹³ , Vodič o sticanju i korištenju akademskih i naučnih zvanja u BiH, Vodič dobre prakse za izradu nastavnih planova i programa; uvesti praksu kontinuiranog stručnog usavršavanja akademskog i administrativnog osoblja na VŠU.	Sektorska vijeća, visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti obrazovanja u BiH, nadležna ministarstva, profesionalna udruženja, komore, projekti i škole, Konferencija ministara obrazovanja u BiH.	2016. – 2026.
	P4.2.	Predvidjeti posebnu budžetsku stavku za inovacije nastavnih planova i programa na javnim VŠU;	Nadležne obrazovne vlasti, rektorske konferencije, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH,	2016. – 2026.

¹³Zajednički projekat EU i VE „Strateški razvoj visokog obrazovanja i standarda kvalifikacija“ (2013-2015)

	uspostaviti mehanizme za konsultacije sa studentima i subjektima poslovnog okruženja o izradi programa i pratiti realizaciju promjena; obezbijediti podršku nadležnih obrazovnih vlasti i Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta BiH i Agencije za akreditaciju visokoškolskih ustanova RS u primjeni kriterija i standarda za izradu i odobravanje studijskih programa i njihovo mjesto u procesu internog osiguranja kvaliteta;	akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva finansija, šira javnost, zajedničkim djelovanjem.	
P4.3.	a) Osigurati da svaki studijski program bude osmišljen sa dva izlaza – za tržište i za nastavak obrazovanja.	Nadležne obrazovne vlasti, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva finansija, šira javnost, zajedničkim djelovanjem.	2016 – 2026.
	b) Identificirati srednjoročne i dugoročne efekte primjene revidiranih nastavnih planova i programa za akademske strukture, resurse, proces osiguranja kvaliteta i dugoročnu infrastrukturu.	Nadležne obrazovne vlasti, rektorske konferencije, sve visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva finansija, šira javnost, zajedničkim djelovanjem.	2016. – 2026.
P4.4.	Unaprijediti zakonodavstvo i praksu u oblasti priznavanja kvalifikacija u svrhu zapošljavanja ili nastavka školovanja.	Centar za informisanje i priznavanje dokumenta iz oblasti visokog obrazovanja, visokoškolske ustanove, nadležna ministarstva, predstavnici	2016. – 2026.

			tržišta rada, studentske organizacije i unije.	
	P4.5.	Uspostaviti standarde kvalifikacija u skladu sa Osnovama kvalifikacijskog okvira u BiH i Akcionim planom za izradu i provedbu Kvalifikacijskog okvira u BiH za period 2014-2020.	Visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti obrazovanja u BiH, nadležna ministarstva, profesionalna udruženja, komore, projekti i škole.	2016 – 2026.
P5.		STUDENTSKO ISKUSTVO		
STUDENTSKO ISKUSTVO	P5.1.	Postaviti ciljeve o jednakosti pristupa visokom obrazovanju pripadnika ciljnih grupa; dodijeliti posebnu stavku budžeta za VŠU sa ciljem obezbjeđenja stipendija za njih (npr. prilagođeni nastavn plan i program za ove grupe).	Visokoškolske ustanove, nadležna ministarstva, studentske organizacije i unije, organizacije/udruženja pripadnika ciljnih grupa.	2016 – 2026.
	P5.2.	Povećati obuhvat visokim obrazovanjem; uvesti i/ili povećati sufinansiranje troškova studija na II i III ciklusu; uspostaviti odgovarajući omjer broja studenata i profesora; osigurati kvalificiranost i redovno izvršavanje obaveza akademskog i drugog osoblja; uvesti moderne načine podučavanja usmjerene na studenta i unaprijediti kvalitet nastave i mjeriti zadovoljstvo studenata; uspostaviti transparentne žalbene procedure; konstruktivno odgovarati na nezadovoljstvo studenata; ugraditi poduzetničke vještine u nastavne planove i programe; unaprijediti efikasnost ishoda VŠU, uključujući dužinu studiranja i zapošljivost svršenih studenata; uspostaviti centralnu evidenciju na VŠU i kod	Visokoškolske ustanove, nadležna ministarstva, studentske organizacije i unije.	2016 - 2026.

		nadležnih obrazovnih vlasti koja će obuhvatiti stope ispisa, prelaska u druge institucije i dužine studiranja.		
	P5.3.	U budžetima dodijeliti stavku za finansiranje sportskih i drugih aktivnosti studenata i za uspostavljanje programa za podršku studentima u svim aspektima studentskog života; izraditi program društvenog angažmana u zajednici koji nosi ECTS bodove; razmotriti organizaciju smještaja pod okriljem VŠU; smanjiti troškove za studente i uvesti sistem grantova i/ili kredita, vaučera.	Visokoškolske ustanove, nadležna ministarstva, studentske organizacije i unije.	2016 - 2026.
	P5.4.	Analizirati rad studentskih organizacija (posebnu pažnju obratiti na nezavisnost u radu i trajanje mandata rukovodstva studentskih organizacija); obezbijediti stavku u budžetu VŠU za rad studentskih organizacija; unaprijediti saradnju studentskih organizacija u BiH, razmotriti mogućnost osnivanja studentske asocijacije na nivou FBiH; izraditi kampanju nulte tolerancije i procedure u slučaju zastrašivanja i korupcije u visokom obrazovanju; pozvati Evropsku studentsku uniju da provede studiju izvodljivosti o saradnji sa studentskim organizacijama u BiH.	Studentske organizacije i unije, visokoškolske ustanove, Evropska studentska unija (ESU), nadležna ministarstva.	2016 – 2026.
P6.		INTERNACIONALIZACIJA		
INTE RNA	P6.1.	Dodijeliti stavku budžeta za podršku internacionalizaciji na VŠU; dodijeliti stavke	Nadležna ministarstva, visokoškolske ustanove,	

	<p>budžeta namijenjene međunarodnom umrežavanju, posebno istraživačkom (međunarodne konferencije, seminari, gostujući profesori i dr), kao i prijavljivanje na međunarodne projekte (održavanje veza sa partnerima, početno finansiranje, itd).</p>	<p>studentske organizacije i unije</p>	
P6.2.	<p>Unaprijediti regionalnu i prekograničnu saradnju putem zajedničkih prijava i učešća na projektima; aktivno podržavati međunarodnu mobilnosti osoblja VŠU i to dovesti u vezu sa napredovanjem u karijeri; podržati izradu studijskih programa na stranim jezicima; podržavati međunarodnu mobilnost studenata; stvarati uvjete za smještajne i druge infrastrukturne kapacitete za međunarodnu razmjenu; obezbijediti obuku iz stranih jezika osoblju na VŠU, te omogućiti učenje zvaničnih jezika u BiH gostujućem osoblju; kadrovski i finansijski osnažiti kapacitete službi za međunarodnu saradnju na VŠU; stvoriti zakonske i druge uvjete za razvoj programa za sticanje zajedničkih diploma (joint degree); izraditi programe i (su)finansiranje iskustva u inozemstvu za svršene studente u oblasti rasta i inovacija, uz uvjet da se vrate i primijene svoja znanja u BiH.</p>	<p>Nadležna ministarstva, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, visokoškolske ustanove, studentske organizacije i unije.</p>	<p>2016 - 2026.</p>
P6.3.	<p>Putem programa obuke osigurati da svi akteri u visokom obrazovanju razumiju razvoj Bolonjskog procesa i ispravno ga provode, posebno u pogledu</p>	<p>Nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, BiH predstavnici u Bolonja grupi (BFUG), HERE</p>	<p>2016 – 2026.</p>

		pedagogije, kvaliteta i akreditacije; promijeniti fokus internacionalizacije – mobilnost mora biti dvosmjerna; stvoriti povoljan normativni ambijent za priznavanje perioda mobilnosti svih vrsta na VŠU u inozemstvu; uz diplomu obavezno izdavati i dodatak diplomi na svim VŠU bez posebne naknade; uspostaviti udruženja svršenih studenata (Alumni) na svim VŠU.	eksperti, studentske organizacije i unije, ured ERASMUS +	
P7.		STATISTIKA		
STATISTIKA	P7.1.	Unaprijediti prikupljanje, dostupnost i kvalitet podataka relevantnih za ciljeve politika visokog obrazovanja.	Agencija i zavodi za statistiku u BiH, nadležne obrazovne vlasti, visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva finansija, šira javnost, zajedničkim djelovanjem.	2016 – 2026.
	P7.2.	Razviti i uspostaviti statističke sisteme kod nadležnih obrazovnih vlasti u entitetima, kantonima i Brčko distriktu BiH te na VŠU, koji mogu odgovoriti međunarodnim zahtjevima (EUROSTAT-a, EUROSTUDENT-a, EURYDICE, i dr).	Nadležne obrazovne vlasti, agencije i zavodi za statistiku, visokoškolske ustanove, agencije iz oblasti visokog obrazovanja u BiH, akademska zajednica, predstavnici tržišta rada, studentske organizacije i unije, ministarstva rada i zapošljavanja, lokalne vlasti, ministarstva finansija, šira javnost.	2016 – 2026.

